

Sygn. akt II Ca 986/16

POSTANOWIENIE

Dnia 31 stycznia 2017r.

Sąd Okręgowy w Świdnicy, II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSO Jerzy Dydo

Sędziowie: SO Aleksandra Żurawska

SO Agnieszka Terpiłowska

Protokolant: Elżbieta Janus

po rozpoznaniu w dniu 31 stycznia 2017r. w Świdnicy

na rozprawie

sprawy z wniosku **K. W.**

przy udziale **A. J. i V. J.**

o stwierdzenie nabycia spadku

na skutek apelacji wnioskodawcy

od postanowienia Sądu Rejonowego w Wałbrzychu

z dnia 21 lipca 2016r. sygn. akt VIII Ns 599/16

postanawia:

uchylić zaskarżone postanowienie, znieść postępowanie przed Sądem I instancji w całości i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Wałbrzychu.

(...)

UZASADNIENIE

Wnioskodawca K. W. wniósł o stwierdzenie nabycia spadku po zmarłej w dniu 3 sierpnia 2012 r. w W. H. W., ostatnio stale zamieszkałej w W., nabyła w całości na podstawie testamentu jej wnuczka A. J. a także o zasądzenie od uczestników postępowania A. J. i V. J. na rzecz wnioskodawcy zwrotu kosztów postępowania i zastępstwa procesowego według norm przepisanych. W uzasadnieniu wniosku wnioskodawca podniósł, iż w dniu 3 sierpnia 2012r. w W. zmarła H. W., ostatnio stale zamieszkała w W., która w chwili śmierci nie pozostawała w związku małżeńskim. Wnioskodawca jest synem spadkodawczyni, A. J. jej wnuczka, a V. J. jest jej córką. Zmarła pozostawiła po sobie testament, w którym powołała do spadku swoją wnuczkę A. J. (uczestniczkę postępowania). Powołanymi w drodze ustawy powołanymi do spadku byłby wnioskodawca a także jego siostra W. W..

Uczestniczki postępowania nie złożyły odpowiedzi na wniosek.

Sąd pierwszej instancji ustalił następujący stan faktyczny:

W dniu 3 sierpnia 2012 r. w W. zmarła H. W., ostatnio stale zamieszkała w W.. Zmarła w chwili śmierci była panną. Miała dwoje dzieci: syna K. W. (wnioskodawca) oraz córkę V. W. (uczestniczka postępowania). Wnioskodawca nie składał oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Dołączony do wniosku testament jest nieważny, albowiem treść testamentu i podpis zostały sporządzone przez różne osoby.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd pierwszej instancji wskazał, iż dokonując ustaleń faktycznych w niniejszej sprawie oparł się na dokumentach przedstawionych do akt sprawy w postaci odpisów skróconych aktów stanu cywilnego oraz testamentie. Ponadto Sąd oparł się na treści zapewnienia spadkowego złożonego na rozprawie przez wnioskodawcę. Sąd pierwszej instancji, oceniając podstawę prawną rozstrzygnięcia wskazał, iż postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku ma na celu ustalenie, czy osoba wskazana we wniosku jako spadkodawca zmarła oraz kto i na jakiej podstawie (ustawy czy też testamentu) jest jej spadkobiercą. Jeżeli spadkodawca nie pozostawił testamentu, to wówczas zastosowanie znajdują przepisy kodeksu cywilnego, które stanowią w swej treści kto i z jakim udziałem dziedziczy spadek po osobie zmarłej. Natomiast jeżeli spadkodawca pozostawił testament, rolą Sądu rozpoznającego sprawę o stwierdzenie nabycia spadku jest ocena ważności testamentu. Zgodnie z treścią art. 926 § 1 i 2 k.c. powołanie do spadku wynika z ustawy alb z testamentu. Dziedziczenie ustawowe, co do całości spadku następuje wtedy, gdy spadkodawca nie powołał spadkobiercy albo gdy żadna z osób, które powołał, nie chce lub nie może być spadkobiercą. Powyższy przepis wyraża generalną zasadę, iż powołanie do dziedziczenia z testamentu ma pierwszeństwo przed dziedziczeniem ustawowym. Zasada ta zabezpiecza pełną realizację swobody w dysponowaniu majątkiem na wypadek śmierci. Testamentowy tytuł powołania do spadku wyłącza - z zastrzeżeniem wyjątku określonego w art. 926 § 3 k.c. - powołanie z ustawy, także wówczas, gdy osoby powołane w testamentie należą do kręgu spadkobierców ustawowych. Pierwszeństwo dziedziczenia testamentowego podkreśla zarówno judykatura (orz. SN z 31.01.1997 r. II CKU 58/96; orz. SN z 06.02.1998 r. I CKU 206/97), jak i doktryna (Skowrońska Bocian Komentarz do kodeksu cywilnego Księga czwarta, spadki 2001, s. 37, pkt.6, M. Pazdan (w:) K. Pietrzykowski, Komentarz do Kodeksu Cywilnego, t. II, s. 907). Przez wyrażenie zawarte w art. 926 § 2 k.p.c. in principio „nie powołał spadkobiercy z mocy testamentu” należy rozumieć przypadki, gdy: spadkodawca w ogóle nie sporządził testamentu, spadkodawca sporządził testament, lecz ogranicza się on do innych rozrządzeń, spadkodawca sporządził testament bezskuteczny lub nieważny (vide: Ciszewski Jerzy i Knabe Jakub. Art. 926. W: Kodeks cywilny. Komentarz, wyd. II, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, 2014). Nadto według art. 949 § 1 k.c. spadkodawca może sporządzić testament w ten sposób, że napisze go w całości pismem ręcznym, podpisze i opatrzy datą. W świetle art. 949 § 1 k.c. testament holograficzny musi być sporządzony w całości pismem ręcznym testatora. Użyte w ustawie sformułowanie "pismem ręcznym" oznacza, że osoba sporządzająca testament musi go w całości napisać własnoręcznie (vide: Kidyba Andrzej i Niezbecka Elżbieta. Art. 949. W: Kodeks cywilny. Komentarz. Tom IV. Spadki, wyd. IV. LEX, 2015). Oświadczenie spisane przez inną osobę na prośbę testatora, lecz przez niego osobiście podpisane, nie spełnia wymogu własnoręczności, nie jest więc ważnym testamentem holograficznym (vide: Ciszewski Jerzy i Knabe Jakub. Art. 949. W: Kodeks cywilny. Komentarz, wyd. II, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, 2014). Rzeczą sądu prowadzącego postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku jest ocena z urzędu ważności testamentu, albowiem treść art. 670 k.p.c. nakłada na sąd obowiązek badania z urzędu kto jest spadkobiercą.

W ocenie Sądu pierwszej instancji dołączony do wniosku testament nie pozostawiał wątpliwości, iż jego treść oraz podpis zostały sporządzone przez dwie różne osoby. Treść testamentu jest bardzo czytelna, odczytanie każdego słowa nie nastęrcza najmniejszych problemów, natomiast podpis, na który składa się imię i nazwisko jest znacznie mniej czytelny, odczytanie słów jest możliwe, pomocne przy tym jest wskazanie imienia i nazwiska spadkodawczyni we wniosku. Nie mniej nie może budzić wątpliwości, że sposób łączenia liter, charakter pisma czy odstęp pomiędzy literami jest inny niż w treści testamentu. Sporządzenie treści testamentu i podpisu przez różne osoby jest tak oczywiste, że stwierdzenie tego faktu nie nasuwa wątpliwości i nie wymaga specjalnych wiadomości ani przeprowadzenia badań. Wobec powyższego jeżeli do uznania testamentu za ważny potrzebne jest jego sporządzenie oraz podpisanie przez testatora to brak jednej z tych przesłanek prowadzi do nieważności testamentu, a co za tym idzie w sprawie znajdzie zastosowanie dziedziczenie ustawowe. Art. 1025 § 1 k.c. stanowi m.in., że Sąd na wniosek osoby mającej w tym interes stwierdza nabycie spadku przez spadkobiercę. Zatem zainteresowanymi w zgłoszeniu żądania stwierdzenia nabycia są nie tylko spadkobiercy lub ich następcy prawni, lecz także wszystkie inne osoby mające interes

prawny w prawidłowym wykazaniu następstwa po spadkodawcy. Do kręgu osób uprawnionych do złożenia wniosku należy przede wszystkim zaliczyć każdego spadkobiercę oraz następców prawnych spadkobiercy, nabywcę spadku lub udziału w spadku, wierzyciela spadkodawcy lub wierzyciela spadkobiercy.

W związku z powyższym, mając na uwadze treść dokumentów dołączonych do wniosku Sąd pierwszej instancji uznał, iż wnioskodawca posiada interes prawny w kwestii stwierdzenia nabycia spadku po H. W.. Spadkodawczyni w chwili śmierci była panną, posiadała dwoje dzieci: syna K. W. (wnioskodawca) oraz córkę V. J. (uczestniczka postępowania). W myśl art. 931 § 1 k.c. w pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek; dziedziczą oni w częściach równych. Jednakże część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku. Natomiast jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadł, przypada jego dzieciom w częściach równych. Przepis ten stosuje się odpowiednio do dalszych zstępnych (§ 2). Z uwagi na fakt, że spadkodawczyni w chwili śmierci była panną oraz na brak ujawnienia się okoliczności, iż H. W. posiadała innych zstępnych dziedziczących po niej z mocy ustawy, stąd zgodnie z dyspozycją art. 931 k.c. stanowiącą, że w pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy Sąd pierwszej instancji orzekł, jak w pkt I postanowienia.

Orzeczenie o kosztach postępowania (pkt II postanowienia) oparto na art. 520 k.p.c. Na kwotę tę składa się połowa opłaty od wniosku (25 zł), kwota 17 zł tytułem połowy opłat skarbowych od przedłożonych dokumentów pełnomocnictwa (łącznie poniesiony koszt wyniósł 34 zł) oraz połowa kosztów zastępstwa w wysokości 360 zł, albowiem wnioskodawca zastępowany był przez zawodowego pełnomocnika będącego radcą prawnym, a więc zgodnie z § 6 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych stawki minimalne wynoszą za prowadzenie spraw z zakresu prawa spadkowego o stwierdzenie nabycia spadku, jeżeli przedmiotem postępowania jest również ważność testamentu – 720 zł. Jako, że w postępowaniu nieprocesowym nie ma zastosowania art. 105 § 2 k.p.c. (nawet za pomocą art. 13 § 2 k.p.c.) sąd nie mógł dokonać solidarnego zasądzenia kosztów. Ponadto jeżeli uczestnik żadnych oświadczeń i wniosków nie składał, nałożenie na niego obowiązku zwrotu kosztów jest nieuzasadnione (vide: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lipca 1960 r., I CR 640/60, dlatego nie zasądzono zwrotu kosztów do uczestniczki A. J..

Apelację od postanowienia wniósł Wnioskodawca zaskarżając postanowienie w całości, zaskarżonemu postanowieniu zarzucając:

1. naruszenie przepisów prawa materialnego - art. 1012 k.c. w zw. z art. 1015 § 1 k.c. poprzez jego niezastosowanie w sytuacji, gdy od dnia dowiedzenia się przez Wnioskodawcę o tytule powołania do spadku, nie minęło sześć miesięcy na złożenie oświadczenia co do sposobu przyjęcia lub odrzucenia spadku,
2. naruszenie przepisów postępowania mających istotny wpływ na wynik postępowania tj.:
 - a) art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez nieustalenie przez Sąd okoliczności wyłączających poszczególne osoby z dziedziczenia, a tym samym uniemożliwienie Wnioskodawcy złożenia oświadczenia spadkowego, co skutkowało nierozpoznaniem istoty sprawy;
 - b) art. 640 § 2 k.p.c. w zw. z art. 670 k.p.c. poprzez brak odebrania od Wnioskodawcy oświadczenia spadkowego w sytuacji stwierdzenia przez Sąd nieważności testamentu, a tym samym nieustalenie przez Sąd kręgu spadkobierców dziedziczących po H. W.;

Mając powyższe na uwadze apelujący wniósł o:

- uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Wałbrzychu w trybie art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. celem ustalenia kręgu spadkobierców dziedziczących po H. W. oraz do rozstrzygnięcia o kosztach postępowania za instancje odwoławczą, w tym o kosztach zastępstwa procesowego według norm przepisanych wraz z opłatą skarbową od pełnomocnictwa w wysokości 17 zł;

oraz

- na podstawie art. 640 § 2 k.p.c. wnoszę o odebranie od wnioskodawcy oświadczenia spadkowego co do sposobu przyjęcia lub odrzucenia spadku po zmarłej H. W..

Sąd Okręgowy zważył:

Apelacja została uwzględniona - Sąd Okręgowy z urzędu stwierdził, iż postępowanie przeprowadzone przed Sądem pierwszej instancji dotknięte było nieważnością w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego zatem oparte zostało na treści art. 386 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Należy zaznaczyć, iż w toku postępowania apelacyjnego pismem z dnia 20 stycznia 2017r. Wnioskodawca wniósł o dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z aktu notarialnego nr (...) z dnia 18 stycznia 2017r. – na okoliczność złożenia przez Wnioskodawcę oświadczenia o odrzuceniu spadku w terminie wynikającym z art. 1015 k.c. Do pisma Wnioskodawcy zostało dołączone oświadczenie o odrzuceniu spadku z dnia 18 stycznia 2017r.

Sąd drugiej instancji rozpoznając apelację jest związany zarzutami apelacji zgodnie z treścią art. 378 § 1 k.p.c., badając z urzędu w granicach zaskarżenia środka odwoławczego, czy nie zachodzi przypadek nieważności postępowania toczącego się uprzednio przed Sądem pierwszej instancji. Tym samym, nawet jeżeli strona apelująca nie podnosi zarzutu nieważności postępowania nie oznacza to, że Sąd nie bierze go pod rozwagę.

W sprawie Sąd Okręgowy wskazuje, iż Sąd pierwszej instancji doręczył wniosek i zawiadomienie o rozprawie uczestniczce postępowania A. J. na niewłaściwy adres. Sąd pierwszej instancji ustalając dane osobowe uczestników postępowania, m.in. ustalił prawidłowy adres zamieszkania A. J. - ul. (...) w W.. Doręczenie wniosku i zawiadomienie o rozprawie zostało mimo to dokonane na adres poprzedniego miejsca pobytu uczestniczki, tj. przy ul. (...) w W.. Nie można zatem uznać, iż uczestniczka postępowania została prawidłowo zawiadomiona o toczącym się postępowaniu. Przyjęcie, iż doręczenie dokonane na niewłaściwy adres skutkowało doręczeniem w trybie art. 139 § 1 k.p.c. pozostaje nieuprawnione. Należy również zaznaczyć, iż zgodnie z wnioskiem, w oparciu o przedłożony przez wnioskodawcę testament właśnie uczestniczka postępowania miała dziedziczyć spadek na podstawie testamentu. Uczestniczka postępowania wprost zatem została wskazana już we wniosku jako zainteresowana w sprawie w rozumieniu art. 510 k.p.c. i jej prawidłowe zawiadomienie warunkowało ważność przeprowadzonego postępowania. To Sąd spadku obowiązany był zbadać z urzędu kto jest spadkobiercą i ustalić krąg potencjalnych spadkobierców (na podstawie art. 670 k.p.c.). Należy zaznaczyć, na marginesie rozważań, iż brak skutecznego zawiadomienia osoby mogącej wchodzić w rachubę jako spadkobierca testamentowy powoduje nieważność postępowania nawet wtedy gdy ewentualne postępowanie mogłoby prowadzić do stwierdzenia nabycia spadku na rzecz spadkobierców ustawowych (por. postanowienie Sądu Najwyższego 20 stycznia 1978, III CRN 336/77, Legalis).

Zaskarżone postanowienie zatem podlegało uchyleniu a dotknięte nieważnością czynności Sądu pierwszej instancji zniesione na podstawie na podstawie art. 386 § 2 k.p.c.

Apelacja wskazuje na nowe okoliczności w sprawie i zarzuty apelacji odnoszące się do prawidłowego ustalenia kręgu spadkobierców Sąd pierwszej instancji będzie obowiązany rozważyć przy ponownym rozpoznaniu sprawy. Należy ponownie zaznaczyć, iż zostało złożone przez wnioskodawcę oświadczenie o odrzuceniu spadku. Sąd pierwszej instancji przy ponownym badaniu sprawy obowiązany będzie zatem ustalić kto jest spadkobiercą, ocenić ponownie ważność testamentu i ewentualnie ustalić krąg spadkobierców ustawowych z uwzględnieniem oświadczenia wnioskodawcy i potencjalnego kręgu spadkobierców dziedziczących w dalszej kolejności.

Rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego Sąd Okręgowy pozostawia Sądowi pierwszej instancji stosownie do treści przepisu art. 108 § 2 k.p.c.

Mając na uwadze powyższe Sąd Okręgowy na podstawie przepisów art. 386 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., orzekł jak w sentencji.

(...)